

Openingstekst: Exodus 4, 10-17 (NBV)

Mozes antwoordde: 'Neemt U mij niet kwalijk, Heer, maar ik ben geen goed spreker. Dat is altijd al zo geweest, en daar is geen verandering in gekomen nu u tegen mij, uw dienaar, gesproken hebt. Ik kan nooit de juiste woorden vinden.' De Eeuwige zei: 'Wie heeft de mens een mond gegeven? Wie maakt iemand stom of doof, ziende of blind? Wie anders dan Ik, de EEUWIGE? Ga nu, Ik zal bij je zijn als je moet spreken en je de woorden in de mond leggen.'

Maar Mozes zei: 'Neemt U mij niet kwalijk, Heer, stuur toch iemand anders, wie U maar wilt.' Nu werd de Eeuwige kwaad op Mozes. 'Je hebt toch een broer, de Leviet Aäron?' zei Hij. 'Ik weet dat hij welbespraakt is. Hij is al naar je onderweg en zal blij zijn je te zien. Vertel jij hem wat hij moet zeggen. Ik zal bij jullie zijn als je moet spreken en jullie ingeven wat je moet doen. Hij zal in jouw plaats het volk toespreken: hij zal jouw mond zijn, jij zult zijn god zijn.'

Lezingen:

Lucas 1: 11-13 en 18-23 (NBV)

Opeens verscheen hem een engel van de Heer, die aan de rechterkant van het reukofferaltaar stond. Zacharias schrok hevig bij het zien van de engel en hij werd door angst overvallen. Maar de engel zei tegen hem: 'Wees niet bang, Zacharias, je gebed is verhoord: je vrouw Elisabet zal je een zoon baren, en je moet hem Johannes noemen. Zacharias vroeg aan de engel: 'Hoe kan ik weten of dat waar is? Ik ben immers een oude man en ook mijn vrouw is al op leeftijd.' De engel antwoordde: 'Ik ben Gabriël, die altijd in Gods nabijheid is, en ik ben uitgezonden om je dit goede nieuws te brengen. Maar omdat je geen geloof hebt gehecht aan mijn woorden, die op de voorbestemde tijd in vervulling zullen gaan, zul je stom zijn en niet kunnen spreken tot de dag waarop dit alles gaat gebeuren.'

De menigte stond buiten op Zacharias te wachten, en de mensen vroegen zich af waarom hij zo lang in het heiligdom bleef. Maar toen hij naar buiten kwam, kon hij niets tegen hen zeggen. Ze begrepen dat hij in het heiligdom een visioen had gezien; hij maakte gebaren tegen hen, maar spreken kon hij niet. Toen zijn tempeldienst voorbij was, ging hij terug naar huis.

Johannes 21: 15-17 (Bijbel in gewone taal)

Na het eten begon Jezus tegen Simon Petrus te spreken. Hij zei: 'Simon, zoon van Johannes, houd je van mij, meer dan de andere leerlingen?' Petrus antwoordde: 'Ja Heer, u weet dat ik van u houd.' Toen zei Jezus: 'Zorg dan goed voor mijn volk, zoals een herder voor zijn kudde zorgt.' Voor de tweede keer vroeg Jezus: 'Simon, zoon van Johannes, houd je van mij?' Petrus antwoordde: 'Ja Heer, u weet dat ik van u houd.' Toen zei Jezus: 'Pas dan goed op mijn volk, zoals een herder op zijn schapen past.'

En voor de derde keer vroeg Jezus: 'Simon, zoon van Johannes, houd je van mij?' Petrus werd verdrietig, omdat Jezus het voor de derde keer vroeg. Hij zei: 'Heer, u weet alles. U weet dat ik van u houd!' Toen zei Jezus: 'Zorg dan goed voor mijn volk, zoals een herder voor zijn schapen zorgt.'

Overweging

Zacharias is sprakeloos als hij het goede nieuws hoort dat Elisabeth en hij op hun oude dag nog een zoon zullen krijgen – letterlijk sprakeloos, van het ene op het andere moment praat hij niet

meer. De impact moet enorm zijn geweest. Als priester leeft hij van het woord, diensten leiden, gebeden zeggen, rituelen uitvoeren, hoe doe je dat zonder te praten? Praten, de juiste woorden vinden, het lijkt vanzelfsprekend, tot het weg valt. Het is de ervaring van mensen die getroffen worden door de taalstoornis afasie, en moeite hebben met het vinden van woorden of het maken van zinnen.

In zijn roman "Sprakeloos" beschrijft Tom Lanoye indringend hoe zijn moeder na een hersenbloeding niet meer uit haar woorden kan komen. Dat is, schrijft hij, botte wreedheid en kwade dank. Net als Zacharias leefde zijn moeder van het woord: ze hielp haar man in de slagerswinkel, speelde toneel en deelde in het gezin de lakens uit. Alles verandert als ze plotseling niet meer kan spreken.

Zacharias lost het op door alles op te schrijven – heel modern, want het geschreven woord wordt steeds belangrijker. Spontaan iemand ouderwets opbellen, doet u dat nog wel eens? Of spreekt u dat van te voren af per app: wanneer zullen we bellen en hoe laat? Of belt u helemaal niet meer, het moderne gesprek gaat via de app. Ook met bedrijven, die moeilijk telefonisch bereikbaar zijn, dat moet via de chat met automatische antwoorden en als dat niet lukt, kan je soms chatten met een medewerker. Bij hoge uitzondering krijg je iemand te spreken.

Zacharias was zijn tijd dus ver vooruit, hij schreef alles op, dat werkte goed, hij werd niet ontslagen, en dit verhaal heeft een mooi einde, want als zijn zoon Johannes geboren is, krijgt hij zijn spraak terug, als door een wonder.

In de roman van Lanoye gebeurt dat niet, zijn moeder knapt niet meer op. Het is nauwelijks voor te stellen hoe dat voor iemand is: van het ene op het andere moment niet meer uit je woorden kunnen komen. Afschuwelijk voor haarzelf, en haar omgeving. Toms vader is een man van weinig woorden, hij leeft in de schaduw van zijn vrouw, maar na haar hersenbloeding is hij ineens degene die het woord moet voeren, in de slagerij en in het ziekenhuis – terwijl hij geen prater is.

Net als Mozes, die woont in de woestijn bij zijn schoonfamilie en heeft het goed. Tot God hem roept en opdraagt om terug te gaan naar Egypte, het land dat hij ontvluchtte, nadat hij opkwam voor een Hebreeuwse slaaf die mishandeld werd. Nu krijgt hij ineens de opdracht om de farao er toe te brengen het hele slavenvolk vrij te laten om te kunnen vertrekken naar Kanaän.

Mozes schrikt, want hij weet zeker dat de farao dit zal weigeren, want de slaven zijn hard nodig in de bouw en steengroeve. Als die allemaal vertrekken valt de boel stil.

Stel je voor dat bij ons alle arbeidsmigranten en seizoenwerkers besluiten naar Scandinavië te gaan, waar het leven naar verluidt goed is. Dan gaat het mis op het land, in fabrieken en in de horeca. Om nog maar te zwijgen over de expats en kennismigranten, als die vertrekken gaat er veel verloren.

Een heftige boodschap dus, die Mozes aan de farao moet brengen, hij gaat liever niet en strubbelt tegen, hij is geen prater, zegt hij - maar hij kan er niet onderuit en moet samen met zijn broer naar de farao. Net als de vader van Lanoye was hij liever niet op de voorgrond getreden.

Zacharias kon letterlijk niet meer spreken, net als de moeder van Tom Lanoye.

Mozes wilde liever niet spreken, net als Toms vader in de roman.

Tom zelf heeft moeite zich uit te spreken als hij probeert aan zijn ouders te vertellen dat hij homo is, hij vindt de juiste woorden niet, en als hij het zegt, komt het niet over, ze begrijpen hem niet.

De bijbelse Petrus vindt de woorden niet om uit te leggen dat hij van Jezus houdt, Jezus lijkt hem niet te begrijpen, hij moet het drie keer herhalen. Dat maakt hem verdrietig en hij valt stil, is letterlijk uitgepraat. Wat moet je nog zeggen in zo'n situatie? Zo'n machteloos gevoel dat je iets heel persoonlijks vertelt, maar dat je niet begrepen wordt, welke woorden je ook gebruikt.

Taal doet er toe: wat we zeggen, hoe we het zeggen of opschrijven. Als woorden verkeerd begrepen worden, is dat soms hilarisch, maar vaker is dat helemaal niet leuk. Denk aan al te snel

verstuurde mailtjes die verkeerd vallen. Als je je kwetsbaar opstelt en iets vertelt over wat je ten diepste raakt, reken je erop dat de ander begrip toont of op zijn minst probeert zich in te leven. Als dat niet lukt, kan je maar beter zwijgen. Petrus valt dan ook stil, hij is sprakeloos. Taal doet er toe: gesproken, geschreven, maar ook gebaren- of lichaamstaal. Als je niet kunt spreken of niet uit je woorden komt of niet begrepen wordt, kun je makkelijk in een isolement terecht komen. Zijn we ons daar voldoende van bewust? Hoe gaan we het gesprek dan aan? is er tijd en ruimte voor begrip?

We zien in de politiek hoe belangrijk de juiste woorden zijn, en op sociale media hoe uitspraken een eigen leven kunnen gaan leiden. De woorden die gebruikt worden om anderen te beschuldigen of uit te schelden, logisch dat degenen die het betreft daar sprakeloos van worden – wat moet je terugzeggen?

De tragedie van deze tijd is dat ook politici gebruik maken van de mogelijkheid om online iemand zwart te maken of uit te schelden, we hoorden afgelopen week hoe Trump tegen de paus tekeer ging. Dan is er geen gesprek mogelijk, en de paus is zo wijs om dat ook niet te proberen. We zien te veel politici die vooral hun eigen verhaal blijven herhalen zonder te luisteren, dan komt er geen gesprek, maar blijft het een monoloog.

De farao luistert niet naar Mozes, pas na tien rampen geeft hij toe, als zijn eigen zoon ook één van de slachtoffers is.

Het is zeer riskant om dat verhaal te spiegelen aan onze eigen tijd, dan kom je op gevaarlijk terrein terecht. De huidige wereldleiders veroorzaken de ene na de andere ramp, ze willen met machtsvertoon de wereld hun wil opleggen, hun macht vergroten zonder zich echt te bekommeren om de slachtoffers. Soms beweren ze zelfs dat ze er goed aan doen. In Iran zijn er dan ook mensen die hopen dat Trump zijn macht zal gebruiken om hen de vrijheid te geven, ondanks vele slachtoffers. Maar hoe kan deze oorlog vrijheid brengen?

Er zijn machtige leiders die denken dat God aan hun kant staat, dat zijn gevaarlijke uitspraken om bombardementen of het innemen of bezetten van land te rechtvaardigen.

Paus Leo blijft herhalen dat Jezus niet aan de kant staat van degenen die een oorlog beginnen en zich vervolgens misdragen. Hoe waar dit is blijkt uit de boze reacties van Trump en Vance. Gelukkig is de paus niet bang en blijft hij zich onverstoort uitspreken tegen die oorlogen.

We kunnen bijbelverhalen beter vanuit een ander perspectief lezen, en Mozes zien als iemand die uit de schaduw tevoorschijn stapt, en met hulp van zijn broer zich krachtig uitspreekt om een einde te maken aan de slavernij van de farao. Dat vergt moed en ook vertrouwen dat het goed kan komen, dat niet de kwade machten, maar het goede uiteindelijk overwint. We kunnen ons laten bemoedigen door kleine lichtpuntjes: de tijd van Orban is voorbij en de paus is niet van plan zijn mond te houden.

Tom Lanoye eindigt zijn roman met zijn voornemen om niet langer te zwijgen, hij wil nooit meer sprakeloos zijn. Een mooi motto.

Laat onze sprakeloosheid niet leiden tot machteloze onverschilligheid, laten we ons blijven uitspreken en verzetten tegen onrecht en geweld. De moed en het vertrouwen van Mozes om vol te houden, en de onverzettelijkheid van de paus kunnen ons daarbij inspireren en bemoedigen.

Amen

Slottekst:

Laat dat mijn rebellie zijn, dat er geen tel meer zij, geen blad, geen boek, dat niet getuigt van woordenschat. Nooit meer zwijgen, altijd schrijven, nooit meer sprakeloos. Begin.

(Tom Lanoye “Sprakeloos”, blz. 360)